Historia Transdanubiana

Tanulmányok Bilkei Irén születésnapjára

Mindszenty József és az eszteregnyei templom 1936-os jubileuma

KANÁSZ VIKTOR
HUN-REN PPKE-PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport

2023 tavaszán a szepetneki plébánián Heiter Robert Gottfried szepetneki plébános megsárgult, régi papírokat vett elő, mutatva, mit kapott nemrég egy hívőtől a szomszédos fília, Eszteregnye történetével kapcsolatban. Belenézve, hamar kiderült, hogy több, Mindszenty Józseftől származó irat is található köztük, ami végül egy tüzetesebb vizsgálatra sarkallt. A búvárlat több okból is szerencsésnek bizonyult: a település történetét jószerével még nem írták meg, nem is beszélve a katolikus felekezet, s templomának históriájáról, pedig a történet jóval túlmutat Eszteregnyén, valamint a régión is. Kiderül többek közt belőle, hogy miért fordult meg többször Mindszenty József a kis zalai faluban, illetve közel 150 év alatt hogyan lehetett immár negyedszer új főoltára az eszteregnyei templomnak.

Mindszenty (Pehm) József és az eszteregnyei kurácia

A tav alyi év során az eszteregnyei egyházközség tagjai számára is újdonságnak számított, hogy a későbbi esztergomi érsek ellátogatott a Kanizsa mellett fekvő faluba, pedig a két világháború között erre többször is adódott – több esetben kifejezetten ünnepi – alkalom.

A korábban kápolnával sem rendelkező Eszteregnyén[1] a település lakossága 1886-ban építtetett templomot. Az impozáns méretek már ekkor magában hordozták a Szepetnek fíliájaként működő falu katolikusságának egyik óhaját: az önálló plébánia megteremtését. Ennek első lépéseként 1927-ben megszervezték az egy-

[1] A település történetéről: MNL ZML Zala megye helytörténeti lexikona – Kéziratos regesztagyűjtemény, Eszteregnye 7.138. 73. – BODRI–MADARÁSZ–ZSADÁNYI 1933, 215. Ezúton köszönöm Tusor Péter, Rétfalvi Balázs és Sági György észrevételeit.

házközséget, majd Pehm javaslatára[2] 1928-ban kurácia létesült a faluban, melynek élére Boda János püspöki helynök a vasszentmihályi származású, ambiciózus és lelkes Kohl Gyulát[3] nevezte ki.[4]

Kohl Gyula
(forrás: BÉKÁSSY 1930, 265.)

Mindez egy nagyobb terv keretében jött létre: a szombathelyi egyházmegye[5] a később nevét Mindszentyre változtató Pehm József zalaegerszegi apátplébánost püspöki megbízottként arra utasította, hogy a lelkipásztori munka minőségi javulása érdekében felügyelje a püspökség Zala megyei területein az általa javasolt kuráciák megszervezését. Ennek keretében 1928 és 1939 között 14 kurácia alakult, közülük 1928-ban 8 (Becsehely, Gáborjánháza, Gutorfölde, Kerkakutas, Rigyác, Resznek, Szentadorján és Eszteregnye).[6]

Pehm utazása napján a kanizsai vonaton olyan tanácsokkal látta el Kohlt, amelyek jól mutatják a püspöki biztos elképzeléseit és eddigi tapasztalatait: *„A vonatban összetalálkoztam Pehm József püspöki biztos úrral, aki több dologban információkat adott. Különösen hangsúlyozta, hogy az első kurátorok munkája fundamentalis és iránymutató, amely esetleg 40-150 évig is éreztetni fogja a hatását. Azt is mondotta, hogy a kurátorok kiválasztásánál tekintetbe vették azt, hogy nagy türelmű papokra lesz szükség az alakuló lelkészségeken."*[7] Ennek ellenére a kezdeti lépések különösen sikeresek voltak. Ebben közrejátszott, hogy a püspökség, az egyházközség, a falu ve-

---

[2] Pehm már 1927-ben javasolta, hogy Eszteregnyén plébániát vagy helyi káplánságot állítsanak fel. BALOGH–BAKÓ 2017, 336., 343. Vö. BALOGH 2023, 48.

[3] 1898-ban Vasszentmihályon, földműves családban született Kohl János és Dömötör Rozália gyermekeként. Középiskolai tanulmányait Szentgotthárdon és Esztergomban végezte, majd a Pázmáneum növendékeként a bécsi egyetemen tanult. 1921-ben szentelték áldozópappá. Káplán volt Pinkafőn (1921–1922), hitoktató Szombathelyen (1922–1923). Öt hónapot töltött a vármegyei közkórházban mint kisegítő kórházi lelkész. Egy év múlva rövid időre Pákára került káplánnak, onnan ideiglenesen Burgenland adminisztrátora alá került, aki Nagyszentmihályra helyezte káplánnak (1923–1925). Innen Szombathelyre került székeskáptalani karkáplánnak (1925–1926), majd Körmendre káplánnak (1926–1928). Ezt követően lett Eszteregnye lelkésze, majd plébánosa. 1963-ban hunyt el, Vasszentmihályon temették el. GÉFIN 1935, 201–202. – NÉMETH 2002, október 27.

[4] *„Az Úrnak 1928. esztendejében történt. Gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök úr őméltósága meghívásából Pehm József zalaegerszegi apátplébános úr mint az alakítandó curátiák püspöki biztosa a nevezett évnek június hó 25. napján megjelent Eszteregnyén és az alakítandó curatia ügyében tárgyalást folytatott a községgel és a hívekkel."* SzEL HD 2. Eszteregnye végül 1943-ban alakult plébániává, s évtizedekkel később ismételten fília lett.

[5] Az egyházmegye állapotáról: TÓTH 2015.

[6] BALOGH 2015, 219. – BALOGH 2019, 309–343.

[7] SzEL HD 9–10. Fél évre rá megjegyezte Kohl, hogy *„Az első év végén annyira ismertem meg Eszteregnyét, hogy saját tapasztalatból beláttam, hogy nagyon igaza volt Pehm apát úrnak akkor, amikor úgy vélekedett, hogy nagy türelemre lesz szükségük az első kurátoroknak."* SzEL HD 16. A nehézségekről: BALOGH 2015, 220.

zetése, illetve a szepetneki plébános is a terv mellé állt: „*A kurácia létesítése körüli ügybuzgóságban mégis kiválóan kitűntek: Mindszenty József prelátus, a zalai kuráciák volt püspöki biztosa, Révész Lajos Eszteregnye nagyközség volt jegyzője, dr. Naláczy András néhai szepetneki plébános és Szilágyi Mihály néhai eszteregnyei képviselő.*”[8]

Az eszteregnyei templom (forrás: A szerző felvétele)

A lelkész nagy lelkesedéssel vetette bele magát a munkába: 1929-ben megalakította az oltáregyletet,[9] majd létrehozta az ifjúságot tömörítő Szívgárdát.[10]

[8] SzPI Kohl Gyula levele a püspöknek, Eszteregnye, 1942. nov. 21. – BALOGH 2019, 329.

[9] SzEL HD 17.

[10] „*1928. augusztus 2-ika óta Eszteregnye község római katolikus lelkésze. A község közéletében tevékeny részt vesz. Az iskolaszék elnöke és az alakulóban lévő szívgárda vezetője.*” BÉKÁSSY 1930, 265.

Az apátplébános gondot viselt az újonnan alakított kuráciára. Már 1928. június 25-én részt vett az egyházközség közgyűlésén,[11] valamint 1929-ben vizitálni érkezett a faluba: „*Április 27-én, szombati napon Pehm József apátplébános, püspöki biztos úr vizitálta a curatiát. A plébániakönyveket aláírta és nagyon érdeklődött aziránt, hogy tapasztalható-e valami megmozdulás, valami jóravaló készség a nép körül. Természetesen erre a kérdésre érdemben és határozottan felelni még korai dolog lett volna. A püspöki biztos úr különben hangsúlyozta azt, hogy ő nagy érdeklődéssel várja, hogy vajon évek múltán, 4-5 esztendő után lesz-e látszatja a curátiák felállításának. Ez okból a püspöki biztos úr szükségesnek tartja a status animarum, illetőleg az egyházközségi statisztika gondos kezelését. A hivatal visitátiója után szemlét tartott az apát úr a jegyző úr pincéjében is a kuratori hordók, illetőleg a kollekta borok fölött, és kellemesen elcsodálkozott a pincében látottak fölött. Mivel még nem volt a plébánián háztartás, apát úr a kíséretében lévő rigyáci kurátorral, Egyed Ferenccel egyetemben jegyző úréknak volt szívesen látott vendége. Püspöki biztos úr még megtartotta a directivákat a szerzendő plébániatelek és építendő plébánialak tárgyában. Odanyilatkozott, hogy az IC [Codex Iuris Canonici] által előírt telek nagysága (körülbelül 1 ½ hold) szorgalmazandó, és azt mondotta, hogy a hívek saját jól felfogott érdekükben arra törekedjenek, hogy a plébániatelek és a plébánialak lehetőleg kellemes otthona legyen a plébánosnak. Ebéd után a püspöki biztos úr eltávozott.*”[12]

A későbbi hercegprímás azonban nem csak ilyen előre ismertetett protokolláris események során igyekezett meggyőződni a kurácia működéséről, hanem egy év sem telt bele, s 1930 elején váratlanul jelent meg Eszteregnyén, melyről az elképedt lelkész így írt a historia domusban: „*Jan 30. Adószedési nap. Éppen javában folyt az adófizetés, mikor ¾ 11 órakor megjelenik Pehm József püspöki biztos úr Egyed plébános úr kíséretében. Ezúttal már másodszor tette az apát úr látogatását nálam. Azt mondotta, hogy csak a kurátor ebédjére kíváncsi. Csakugyan, a hivatalban a szobán kívül semmit sem nézett meg. A hivatal ablakán kitekintve nevetve állapította meg, hogy a kurátornak ideiglenesen juttatott kert még a tanítói kert illetmény mértékét sem üti meg. A templomot meg akarta látogatni a püspöki biztos úr, de az iskola előtti nagy sár feltartóztatta és visszatérésre kényszerítette. Közben átnézett a magas vendég a jegyző úrékhoz, és onnan visszatérve elköltöttük a hevenyében rögtönzött ebédet. Az 1 órai autóbusszal már eltávozott a püspöki biztos úr.*”[13]

E két látogatásból is jól látszott, hogy az egyik legégetőbb probléma a plébánia hiánya. Ezt hamar sikerült orvosolni, s 1933-ban a község vásárolt egy házat, ame-

[11] Ekkor a kántortanító díjazása volt a fő téma. SzEL Acta Cancellariae, Eszteregnye, 10. doboz, az 1928. jún. 25-i közgyűlési jegyzőkönyv kivonata.

[12] SzEL HD 23.

[13] SzEL HD 34–35. A következőkben többször idézett historia domus kifejezetten informatív, sokszor irodalmi minőségű munka, kiadása Eszteregnye és környéke történeti kutatására számára fontos lenne. A historia domusok jelentőségéről legutóbb: SÁGI 2024.

lyet plébánialakká alakítottak,[14] s felszentelésére Pehmet hívták meg, aki el is vállalta a felkérést.[15] Az ünnepség során pedig szentbeszédet is mondott: „*Felvirradt a plébániaház szentelésének napja. […] Mikor a szentmiséről kijöttem, éppen akkor érkezett meg Pehm József püspöki biztos is. A püspöki biztos úrral az új házba mentünk és ott elbeszélgettünk a folyó ügyekről egészen az ünnepi szentmise kezdetéig. […] Az ünnepi szentmise 10 órakor kezdődött. Szentmise végeztével a feltámadási körmenet rendje szerint vonultunk a plébániára. Eközben a dicsőséges szentolvasó első három tizedét imádkoztuk. Közben a tűzoltó ház előtt a zenekar is játszott. A ház udvarára érve először szentbeszédet mondott a püspöki biztos úr. Meghatóan ecsetelte a plébániaház szentelésének jelentőségét. Azt mondta, a plébániaház legyen az imádság (Breviarium!) háza és az erősség vára. Szentbeszéd után történt a ház megszentelése szenteltvízzel s füstölővel. A konyhában az első gazdasszonyt, Kohl Ilonát külön meghintette a szenteltvízzel a püspöki biztos. Az ünnepség Úrangyalával s himnusszal ért véget. Házszentelés után a püspöki biztos a kurátor kíséretében meglátogatta Révész Lajos főjegyzőt, Vár Pál kántortanítót, Dani György községi bírót s Szilágyi Mihály egyházközségi világi elnököt. A püspöki biztos köszönetet nyilvánított a plébánia érdekében tanúsított jóindulatért, sok fáradozásért. A látogatások után ebéd volt a plébánia előszobájában. […] A vendégsereg kellemes hangulatban este 10 óráig volt együtt.*”[16]

A püspöki biztos az igazán nagy ünnepséggel azonban nem ekkor, hanem három évvel később, 1936-ban, a templom építésének 50 éves jubileuma során találkozott. Mindezt azonban komoly előkészítő munka előzte meg.

A templom renoválása és az új oltárkép

Az eszteregnyei egyházközség időben, már 1935 elején elkezdett készülni az ünnepségre. Ennek keretében a templom külső és belső renoválását tervezték, s a munkálatok koordinálására létrehozták a Templom Bizottságot.[17] Az árajánlatok

---

[14] „*Január 21-én Eszteregnye nagyközség képviselőtestülete gyűlést tartott és ezen egyhangúan elhatározta, hogy a 18 ezer pengőn megvásárolt és átalakított plébánialak teljes fenntartását vállalja.*” *Zalamegyei Ujság* 16. 1933/ 21. sz. 3.

[15] „*Pehm József püspöki biztos úr írja, hogy az eszteregnyei új plébánialak szentelésére ápr. 23-át előjegyezte. Megjegyzi levelében, hogy „szép ünnepséget csináljanak a gondolatnak”.* SzEL HD 166.

[16] SzEL HD 172–173. „*Vasárnap folyt le Eszteregnyén a nagyközség által plébánialak céljára vásárolt és átalakított lakos ünnepélyes megáldása, amelyben a község lakossága az alkalmatlan idő ellenére is teljes számban vett részt. A plébániatemplomból körmenetben vonultak a hívek a plébánialakhoz, ahol Pehm József apátplébános végezte a szertartást. A szertartás után Kohl Gyula plébános látta vendégül a plébánialakban a nagyközség és egyházközség vezetőit, valamint a vidéki vendégeket.*” *Zalamegyei Ujság* 16. 1933/ 92. sz. 3.

[17] 1935. febr. 17. „*Ma tárgyaltuk a tanáccsal első alkalommal a templom 50 éves jubileumának ügyét. A tanács örömmel áll a jubileum mellé és indítványozza, hogy a politikai községet meg kell keresni, hogy az is nyilatkozzék, mi a szándéka ebben a pontban.*” SzEL HD 256., 1935. máj. 5. „*Istentisztelet után az egyházközség képviselőtestülete gyűlést tartott a templom 50 éves jubileuma tárgyában.*” SzEL HD 266., 1935. aug. 23. „*Kitárgyalta a*

után a templomfestést a szombathelyi Lorencz Antal nyerte el, a tatarozást pedig Bolf Ferenc kanizsai kőművesmester vállalta.[18] A külső munkálatok áprilisban kezdődtek, ennek során kijavították a torony hibáit, valamint villámhárítót is felszereltek. Június 22-én álltak neki a templomot festeni, s a munkálatok augusztusig elhúzódtak. Az ünnepre végül így is – az orgonán kívül[19] – minden elkészült. Hamar kiderült, hogy a munkálatok során a templomot nem lehet rendeltetésszerűen használni, ezért június 21-én ideiglenesen átvitték az oltáriszentséget az iskolakápolnába, s innentől kezdve vagy a templom előtti udvaron, vagy rossz idő esetén az iskolában folyt a liturgia.[20]

A hatalmas összegbe kerülő munkálatokhoz[21] a helyiek nem csak bőséges adományokkal és ingyenmunkával járultak hozzá, a község ezen kívül 4000 pengőt adott,[22] a Mária Társulat 106 pengőt gyűjtött össze,[23] a Szombathelyi Egyházmegyei Takarékpénztár is nyújtott egy 50 pengős – jelképes – támogatást,[24] s a helyi leventék pásztorjátékából befolyó jövedelmet is a templomépítés céljára adták át.[25] Ennek következtében viszont sokan bele kívántak szólni a felújítás menetébe, melyből kisebb-nagyon viták kerekedtek, s több cinikus, gúnyolódó hang is teret kapott.[26]

---

képviselőtestület a jubileumi templom költségeihez való hozzájárulást. A testület nagy többséggel megszavazta a Templom Bizottság (287) által kért 4 000 pengőt." SzEL HD 280–281.

[18] Lorencz már ismertnek számított Eszteregnyén, ugyanis a plébánia Szent József szobrát 1930-ban ő készítette. SzEL HD 67. Bolf Ferenc 1700 pengős szerződése 1936. márc. 26-án kelt, s megtalálható a Szepetneki Plébánia Irattárában.

[19] Ld. SzPI Angster József és Fia levele Kohl Gyulának, Pécs, 1936. aug. 10.

[20] Pl. 1936. márc. 1. „*Szentmise után kőműves- és lakatosiparosok jelentkeztek a templomnál munkák fölvétele céljából. Igen hangosan tárgyaltak a templomban. Ezért kell a restaurálás idejére a legméltóságosabb Oltáriszentséget más helyre vinni.*" SzEL HD 302., 328. Kohl 1936. máj. 14-én kért ehhez engedélyt a püspöktől, amit máj. 18-án meg is kapott, ld. Szepetneki Plébánia Irattára.

[21] Vö. 1936. márc. 22. „*Templom bizottság gyűlésezett. Végleg megállapodtunk a munkálatok , illetőleg az ezekre fordítandó összegek tárgyában. Tatarozásra 1500 pengő fordíttatik. (Ezt az összeget a politikus község még 200 pengővel megtoldja.) Belső díszítésre 2500 pengő kerül. Ehhez jön még a gyűjtés eredménye: 1100 pengő. A belső díszítést: festést, oltárfestést Lődör Jenő kapja, a tatarozást pedig Bolf Ferenc. Hála Istennek, hogy ennyire már vagyunk!*" SzEL HD 305. Lődör Jenő szerződése: SzPI 1936. jún. 29.

[22] 1935. febr. 22: Eszteregnye képviselőtestülete támogatta a felújítást, szept. 8. a község 4000 pengőt adott. SzPI kivonatok Eszteregnye nagyközség képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyvéből.

[23] „*A templom iránti érdeklődésnek, áldozókészségnek szép példáit tapasztalhattam. A Mária Társulat is rendezett gyűjtést és eredményét: 106 pengőt Kálmán Anna és 2 társa hozta el a plébániahivatalba.*" SzEL HD 318.

[24] *Zalamegyei Ujság* 1936. márc. 5.

[25] 1935. dec. 29. „*Este ½ 7 órakor a Tanácsteremben az idősebb leventék karácsonyi pásztorjátékot adtak elő. A befolyó jövedelmet a jubileumi templomnak adják. Telt ház volt. Az előadás különben is igen jól sikerült.*" SzEL HD 296–297.

[26] Egy jellegzetes példa: 1936. márc. 8. „*Prédikáció után a templom bizottság gyűlést tartott. A gyűlés hangulata egy kissé mintha zavaros lett volna. Érdekellentétek mutatkoztak az egyházközség és a politikai község között. Az egyházközség inkább a templombelső díszítésére törekszik, míg a politikai község nagyobb összeget kíván a templom külső tatarozására fordítani. Mintha csak a gonosz ember konkolyhintése is érezhető lett volna. Legalábbis egyes elhangzott szólamok erre engednek következtetni. Benke Péter községi bíró volt főképpen ennek az iránynak a képviselője. Hogy neki mennyit kell hallania ott kint e dolog miatt!? Hogy Borsos György szerint Krisztus Urunk sem kívánja a fényt és pompát! Mintha csak az evangéliumi jelenet ismétlődék meg. […] Kovács Lajos*

A munkálatok koronagyémántját egy új oltárkép elkészíttetése jelentette. Erre azért volt feltétlenül szükség, mert az eredeti főoltárképet Perkó Péter „szobafestész" készítette Nagykanizsán 1886-ban. Tehát – valószínűleg pénzhiány kö-

Az 1886-ban készült oltárkép (forrás: A szerző felvétele)

megjegyezte: „nem kell a vallásra tekinteni." /Értsd ezalatt a vitéz Kaszaházy esetet!/ A bíró meg rákontrázott: nem kell a vallást bátorítani! Ez aztán katolikus öntudat és összetartás! Szóval: a kath. plébánosnak még azt sem szabad indítványozni, hogy az elemi kath. templomi munkálatokat, mint az oltárképfestést, templomfestést és az oltárkészítést kath. iparosoknak adják ki!" SzEL HD 303. Vö. BALOGH 2019, 329.

vetkeztében – nem egy professzionális művészt kértek fel a hívek, ennek pedig meg is lett a következménye: A Szűz Máriát ábrázoló alkotás a vallásos lelkület erősítése helyett inkább megbotránkoztathatta a híveket. Az új oltárkép megfestésére több jelentkező is akadt. Kezdetben Laczkó Gyula ajánlkozott, de az egyházmegyei egyházművészeti bizottság leszavazta a terveit,[27] majd Hamvazó Horváth József jelentkezett.[28] Ezt követően a tapolcai Szalóki Szánthó Géza festőművészre esett a választás, aki november 25-i ajánlatában azt ígérte, hogy *„megfestem Tiziano Mennybemenetelének jelenetét"*.[29] Végül 1935. december 30-án szerződést is kötöttek.[30] Ebben lefektették, hogy *„megfestendő Mária mennybemenetelének jelenete a kiválasztott minta szerint, melynek eredetije az esztergomi bazilikában van meg. Megfestendő a minta hűen, művészien, az eredeti színek visszaadásával circa 235x138 cm-es nagyságban elsőrangú belga festővászonra."* A festmény ára 600 pengő lett melyből 200 pengőt fizettek ki előlegben, s a festménnyel április 21-re kellett elkészülni. Megegyeztek, hogy a kép átvételére Eszteregnyén az egyházmegyei egyházművészeti bizottság jelenlétében kerüljön sor.

Tehát az ősminta Tizianónak a velencei Santa Maria Gloriosa dei Frari bazilikában lévő Mária mennybevétele festménye volt, ennek alapján készült 1846-ban Michelangelo Grigoretti alkotása az esztergomi bazilikába, s ezt festette meg ismét Szánthó Eszteregnye számára. 1936 februárjában Kohl elküldte Szombathelyre a vonatkozó terveket, melyet az egyházművészeti bizottság kisebb módosításokkal támogatott.[31] Bár az oltárkép szállítása több hónapot késett, de még időben, a búcsú előtt elkészült.[32] Az új oltárképnek ugyanakkor méltó oltárt is csináltattak.[33]

---

[27] 1935. dec. 2. *„Délután sürgönyözött Pehm apát úr, hogy holnap mehetek Zalaegerszegre az oltárkép-festés pályázata ügyében. Mindjárt telefonáltam Bakra a postahivatalba, megkértem a postamesternőt, szíveskedjék megizenni Laczkó Gyula festőművésznek, hogy készülőben levő képével együtt jelenjék meg holnap délelőtt a zalaegerszegi plebánián."* dec. 3. *„Zalaegerszegen jártam az oltárkép-pályázat ügyében. Megjelentek az egyházmegyei egyházművészeti bizottság tagjai közül: Pehm József, Fára József vármegyei főlevéltáros. Megjelent Laczkó Gyula pályázó. Magával hozta készülőben levő festményét, melyet minden kötelezettség nélkül a saját terhére készít abban a reményben, hogy esetleg Eszteregnye megveszi a képét. Laczkó Gyula hozott egy tervet a templomfestésre vonatkozólag is. Ez a terv az eszteregnyei templom szentélyét foglalja magában. Laczkó Gyula oltárkép-festménye nem felelt meg. A kompozíciója még úgy-ahogy jó volna, de a színezése nyers, nem üti meg az oltárképnél megkívánt finom mértéket. A bizottság tagjai azt indítványozták, hogy a másik két pályázó is készítse el saját esélyére az oltárképét és majd amelyik kép legjobban megfelel, azt megveheti Eszteregnye."* SzEL HD 291.

[28] SzPI Hamvazó Horváth József levele, Budapest, 1935. nov. 22.

[29] SzPI Szalóki Szánthó Géza ajánlata, Tapolca, 1935. nov. 25. Eszteregnyén kívül kapott templomi megrendeléseket Gáborjánházán, Szatymazon és Szegeden is.

[30] Az eredeti szerződés megvan Szepetneki Plébánia Irattárában. SzEL HD 296. Ő már 1935. nov. 27-én járt Eszteregnyén az oltárkép ügyében. SzEL HD 290.

[31] SzPI Kohl Gyula levele Grősz Józsefhez, Eszteregnye, 1936. feb. 16., Grősz válasza, 1936. febr. 22. Megjegyzendő, hogy a kalocsai bazilika főoltára, Leopold Kuplwieser festménye is ugyanezt a képi programot tartalmazza.

[32] SzPI A Templom Bizottság 1936. jún. 29-i jegyzőkönyve.

[33] Kohl ihletszerző utazásokat tett mindehhez: 1936. márc. 12. *„Ma nem volt szentmise, mert elmentem a reggeli órákban Gelsére újból megtekinteni az ottani oltárt. Az oltár 3 lépcsőjével, vörös műmárványával, 8 oszlopos baldachinjával szép, de kicsinek látszik. Félő, hogy Eszteregnyén egy ekkora méretű (kb. 4 m magas) oltár az eddigi*

Az elkészült alkotással Kohl is meg lehetett elégedve, 1950-ben így nyilatkozott róla: „*Az oltárkép (kb. 250 x 130 cm mérettel) Szalóki Szánthó Géza tapolcai festőművész munkája [az] 1936. évből. Az assumptio jelenetét ábrázolja [az] angyalok és [a] 12 apostol társaságában. Falusi viszonylatban szép, művészi alkotás. Az egyik*

A velencei oltárkép (forrás: A szerző felvétele)

hatalmas méret után a kisszerűségnek kellemetlen hatását váltja ki a hívekből. Erre a körülményre mindenesetre nagy gondot kell fordítani! 10 órai vonattal már visszajöttem. Ezzel a vonattal jött Lődör Jenő is, aki a templom festés szerződésének megkötése céljából utazott Eszteregnyére. A szerződés megkötése a kiküldött bizottsági tagok jelenlétében történt." SzEL HD 304.

Az esztergomi oltárkép
(forrás: Wikimedia)

Az eszteregnyei oltárkép
(forrás: A szerző felvétele)

mellékoltáron Piéta-szobor van. A szombathelyi Lorencz-cég szállította [az] 1929. évben. Anyaga terralit. Magassága 85 cm."[34]

Az 1936. évi jubileum

A templomi munkálatok előrehaladtával Kohl nekiállt a búcsú napjának szervezésének is. Az egyik fő kérdés abban állt, hogy ki szentelje fel a felújított templomot. A lelkész június 2-i levelében Pehmet kérte erre fel: „*Mély tisztelettel jelentem, hogy a készülődések templomunk 50 éves jubileumára nagyban folynak. A templom külső tatarozása megtörtént. Jún. 15-én kezdődik a templom festése. Most június havában megérkezik az oltárkép is. […] A hívek nagy örömmel és áldozatkészséggel várják a jubileumot. […] a templom szentelése augusztus 15-én lesz. A templom megáldására alázatosan megkérem Főtisztelendő és Nagyságos Püspöki Biztos Urat.*"[35]

[34] SzPI Kohl Gyula a püspökségnek 1950. dec. 20-án. – HOÓSNÉ–PÁL–RÉTFALVI 2015, 67–68.

[35] SzPI Kohl Gyula Pehm Józsefnek, Eszteregnye, 1936. jún. 2. Kohl megjegyezte továbbá, hogy „*egyúttal mély*

Egy nem várt problémáról értesítette válaszlevelében Pehm Kohlt július 18-án: „*Aug. 15-re két meghívóm van templomszentelésre: Eszteregnye és Nova. Mindkettőre szívesen megyek, gyönyörű áldozatuk húz oda. Felvetem, nem lehetne aug. 16-ra hagyni az eszteregnyeit. Két helyre nem tudok menni és úgy vagyok, mint Pókayné a két szép fiával. Aug. 16-án összeülhetne a bizottság a kép átvételére. Tiszteletdíjat nem kértem soha, most is lemondok.*”[36]

Az eszteregnyei lelkész viszont nem volt hajlandó egy új időpontról tárgyalni, s július 20-án így írt: „*A templomszentelés napjának dátumát változtatni nem lehet! Nem lehet pedig először azért, mert Eszteregnye templomának 50 éves jubileumát kívánja ünnepelni, és ez csak aug. 15-én lehetséges. T. i. 1886-ban szintén augusztus 15-én tartották a templomszentelést és egyúttal a templomnak első búcsúnapját. Azóta tehát aug. 15. Eszteregnyén a búcsúnap. Ezt a napot Eszteregnyén mindig nagy ünnepélyességgel szokták megtartani. Ebben az évben a búcsú különösen ünnepélyesnek ígérkezik a jubileum miatt. Akkora a községnek a várakozása és az egész környéknek érdeklődése a nap iránt, hogy annak megváltoztatására gondolni sem lehet itt az egyházközségben. Azután van még egy harmadi körülmény is […], ezen a napon lesz Sormáson, a szomszéd községben Szent Rókus híres búcsúja. És most, Kedves Apát Úr, mi lesz? Méltóztassék bölcs tanácsot adni. A hívek közül egyesek megkockáztatták előttem a kérdést: a püspök úr is itt lesz? Én erre a kérdésre kereken tagadó választ adtam, mert Eszteregnyét ekkora megtiszteltetésre a jelen esetben méltónak nem tartottam. Szerény fölvetésem szerint a novai kegyúri templomszentelésen püspök urunk is jelen lesz. Ezen felvetésem valósága esetén – bátorkodom föltenni alázatosan kérő kérdésemet – nem lehetne Nagyságos és Főtisztelendő Püspöki Biztos Úrnak aug. 15-ét mégiscsak Eszteregnyének szentelni? Avagy talán forduljak az alsólendvai főesperes úrhoz, vagy az […] egyházmegyei igazgatójához?*”[37] Végül Pehm engedett: „*Nincs és nem is lehet semmi észrevételem arra nézve, ha az aug. 15-i benedictiora az apostoli kormányzó úr Őnagyságát kéri fel.*[38] *Amennyiben én leszek a fungens, ½ 10-re kérem a kezdetet, mivel akkor legalább ebéden Nován kell lennem.*”[39]

Az augusztus 15-re kitűzött jubileum előtt triduumot tartottak, ahol az első napon a Veni Sancte után Egyed Ferenc tartotta meg a bevezető szentbeszédet. Ezenkívül díszkaput is építettek *1886 † 1936 Dicsőség Istennek* felirattal. Az ün-

---

tisztelettel jelentem azt is, hogy a Vis[itatio] Can[onicá]hoz szükséges adatokat összeállítom a rigyáci szomszéd segítségével. Úgy gondolom, hogy a jubileum ideje kevésbé lenne alkalmas a Vis[itatio] Can[oninca] összeállítására, mert embereink nagyon el lesznek foglalva és nem tudják az ügy lebonyolításához szükséges időáldozatot meghozni. Különben meg a rigyáci kurátor úrtól tudom, hogy a püspök úr ő méltósága [Grősz József] nem is igen szorgalmazza a kuráciáknak plébániává való átalakítását.”

[36] SzPI Pehm József Kohl Gyulának, Zalaegerszeg, 1936. júl. 18.

[37] SzPI Kohl Gyula levele Pehm Józsefhez, Eszteregnye, 1938. júl. 20.

[38] Aug. 5-én írt a püspök Kohlnak, hogy nem tud Eszteregnyére utazni 15-én. SzPI Grősz József Kohl Gyulának, Szombathely, 1936. aug. 5.

[39] SzPI Pehm József levele Kohl Gyulához, Zalaegerszeg, 1936. júl. 29.

nepség részleteiről szintén a historia domusból értesülünk: „*Felvirradt a nagy nap: templomunk 50 éves jubileumának ünnepe. ½ 8 órakor utolsó szentmise az iskolakápolnában. Szép számban áldoztak. Néhányat gyóntattam is. Utolsó előkészületek a templomban. A rigyáci grófné*[40] *zászlót küld a nagy nap emlékére. Szűz Mária és Szent Pál alakja díszítik a zászlót. Deo gratias! A püspöki biztos úr 10 órakor érkezik Rigyácról Báthori Jenő kíséretében. Bandérium kíséri. Jegyző úr üdvözli a templom kapujánál. Először szentelés van, azután predikáció, majd a legméltóságosabb oltáriszentség átvitele az újraszentelt templomba, végül szentmise, Te Deum, Úrangyala, Himnusz. Mindez ½ 1 óráig tartott. Rengeteg volt a nép és igen épületes a viselkedésük.*”[41]

Pehm különösen meg lehetett elégedve a látottakkal, ugyanis a későbbiekben így írt róla: „*Eszteregnyén van már jelentős plébánialakunk. A plébániatemplom fennállásának 50 éves jubileumát ünnepelte aug. 15-én. Szépen megújították kívül-belül, új művészi főoltárképet kapott. A politikai község 4260, a hívek 2500 Pengőt adtak.*”[42] Naplójának aznapi bejegyzésében pedig még elismerőbben ír az eseményről: „*Itt megáldotta Isten a munkámat. 8 éve vettük be az első kurátort. Van már javadalma, lakása. A hitélet szép. Hízott a nép az én ritkán termő dicséretemtől.*”[43]

A főoltár későbbi sorsa

Az új oltárkép és a templom a második világháborút szinte érintetlenül átvészelte,[44] mígnem a ’60-as évek döntő változást hoztak. A Kohl Gyulát követő új plébános, Kohl János[45] a II. Vatikáni Zsinat jól-rosszul értelmezett szellemisége alá került. Ennek hatására radikális templom-átrendezési tervvel állt elő, melyet 1968-ban a püspökség is jóváhagyott. Ennek keretében – többszöri helyszíni szemle után – „*a lourdesi grottát, mely hatalmas köveivel idegenül hat a környezetben*”, le kívánták bontani, Mária szobrát pedig a kórus alatti „*kápolnaszerű helységben a szentsírnak használt oltárra*” tenni. a „*két felesleges és művészileg értéktelen oltárt*” megszüntetni, a gyóntatószéket pedig a kórus alá tenni. A szentélyt megnövelni, az áldoztatórácsot megszüntetni. Tervei szerint: „*A főoltárt megszüntetnénk és csak szembenéző*

[40] Gróf Batthyány Pál felesége, Inkey Valéria, aki a rigyáci lelkészség megalapítását is kilobbizta. BALOGH 2019, 326–327.

[41] SzEL HD 321.

[42] SzEL IV. 28. Eszteregnyei Lelkészség iratai, Jelentés a zalai kuráciák 1936. évi munkájáról. 2. o. IV/2.

[43] BALOGH 2015, 219–220. – BALOGH 2019, 329.

[44] RÉTFALVI–TANGL 2017, 432–433., 455.

[45] 1952-től Rábagyarmaton majd Lentiben káplán, 1957-től Rigyácon lelkész. 1959-ben került adminisztrátorként Eszteregnyére, majd 1961-től 1970-ig lelkészként szolgált a faluban, ekkor elhagyta az egyházmegye szolgálatát. Ezúton köszönöm Rétfalvi Balázsnak az adatokat.

oltárt állítanánk. – A jelenlegi oltár művészi szempontból teljesen értéktelen; úgy alépítménye, mint a klasszicista timpanonos felépítménye; téglából és habarcsból épült. Az Assumptio-t ábrázoló kép közepesen sikerült másolat." A tabernákulumot pedig a szentély félköríves falába süllyesztették. Végül „*a szentélynek az oltár mögötti, illetve feletti falára, a jelenlegi timpanonos felépítmény helyére a Szűz Anya képe kerül. Az új oltárkép témája: „Signum magnum apparuit coelo!"*[46] *A kép sgraffito technikával készül, ugyanis ez a technika felel meg legjobban a lapidáris hatású oltár, ambo és tabernákulum környezetébe."*[47]

Az 1960-as évek végén készült oltárkép

A tervek elfogadása után jún. 24-én elfogadta Schey Ferenc és Jets György festőművészek ajánlatát,[48] s így hamarosan elkészült az új alkotás. A régi Mária-festmény eltávolítása azonban nem várt ellenállást szült a hívek között, amely végérvényesen megrontotta a plébános és a hívek közti kapcsolatot. Erről, valamint Kohl János töretlen reform-szelleméről érzékletesen árulkodnak az 1969–1970-ben, a szentmise alkalmával elmondott hirdetések részletei:

---

[46] *"Az égen nagy jel tűnt fel."* Jel 12,1.

[47] SzPI A templom átépítésének terve, Szentgotthárd, 1968. június 11.

[48] SzPI. Kohl József levele Schey Ferenc és Jets György részére, Eszteregnye, 1968. jún. 24.

1969. máj. 11. „*A szentély átrendezésekor nem készült áldoztatórács. Ezt többen szóvá is tették. A liturgikus reform irányítói szerint nem kell.*"

1969. máj. 18.: „*Pünkösd utáni héten viszont az egyházművészeti országos bizottságnak lesz gyűlése Budapesten és a szentgotthárdi plébános úr, aki szintén tagja a bizottságnak, fényképfelvételek alapján be akarja mutatni szentélyünk átrendezését. Kb. 2 hete volt itt és megígérte, hogy emiatt sürgetni fogja az ötvösmunkák leszállítását.*"

1969. aug. 10. a búcsú ünnepe: „*Egy éve, hogy lázasan készülünk templomunk szentélyének a II. Vatikáni Zsinat liturgikus reformja szellemében történő átrendezésére. Az egy év leforgása alatt remélhetőleg nagyobb részben azok is megbarátkoztak az új Nagyboldogasszony képpel és új oltárral, akik először idegenkedtek tőle. A liturgikus reform előrehaladása azt bizonyítja, hogy az átrendezési terv helyes volt és a hívek részéről a terv megvalósításához áldozatot vállalni érdemes volt. […] Érdemes volt azért is, mert hiszen templomunk most igazi művészi értékekkel gazdagodott. Művészi érték Nagyboldogasszony képe, művészi érték az oltár, a szószék, a szentségház, a papi ülőhely, művészi érték a szentély egész kiképzése. A művészi érték megítélésében természetesen sokakat még mindig a 200 évvel ezelőtt virágzó barokk művészet befolyásol! Falusi templomaink jó részében, így az eszteregnyeiben is ennek a művészeti iránynak az utóhatása érvényesült, ez irányzat azonban az utóbbi időben már csak gyenge kivitelű utánzatokat tudott létrehozni, a művészi érték rovására (Magyarok Nagyasszonya Képünk.) A legújabb művészeti irány teljesen szakított a barokk művészettel és egészen új megoldással igyekszik mondanivalóját kifejezésre juttatni. Mi, különösen az öregebb korosztály, akik még hozzá vagyunk szokva a régihez, nehezebben értjük a modern művészetet, de az utódok ezt fogják nagyon értékelni. Templomunkban most a két művészeti irány világosan látható. Mivel a 30 évvel ezelőtt készített festmények a barokk festészetnek csak gyenge utánzatai, éppen azért arra kell törekednünk, hogy az egész templom művészi kifejezést kapjon. Ehhez további áldozatkészségre van szükség. Ha szeretjük templomunkat és szeretjük Istent, akkor meg lesz ez az áldozatkészség. […] Sajnos az ötvösmunka nem készült el, ami nem csak a művész hanyagságán múlott, hanem rajtatok is. […] Remélem, hamarosan más lesz a helyzet és az idei bevételéből is mindenki megadja Istennek azt, ami megilleti őt.*"

1969. szept. 21.: Kohl kért a munkálatok befejezéséhez hozzájárulást, de „*csak néhányan értették meg.*"

1969. nov. 2.: A szentély átrendezésére eddig még csak négyen fizettek be ebben az évben adományt.

1970. ápr. 26. „*Az utolsó egyházközségi gyűlés: hagyjunk mindent úgy a templomban, ahogy van. Helyes-e ez az álláspont? Látszólag igen: ha szeretjük a templomot, ne engedjük fölforgatni. A II. Vatikáni Zsinat liturgikus reformjainak célkitűzése:*

a hívők ne nézői, hanem cselekvő résztvevői legyenek a szent liturgiának. Ennek érdekében helyesli a templomnak átrendezését. Ami régen jó volt, ma már nem biztos, hogy jó. […] Az eszteregnyei templom amikor elkészült, a falu legszebb és legnagyobb háza volt. Ma így van-e? […] A szentély új berendezését tudom, hogy egyesek nem értékelik, pedig a régihez viszonyítva nagy a különbség. De ki lakik ma már téglával padlózott házban, ki tűri meg házában a szülői bútorokat? Ma mindenki igyekszik magának nemcsak jó, hanem szép házat építeni, azt elegánsan bebútorozni […]."

1970. máj. 24. „*Remélhetőleg lassan rájövünk arra, hogy a II. Vatikáni Zsinat alatt megadott irányelv a helyes: lakóházunkkal együtt a templom modernizálódását is szorgalmazni kell. Tudom, hogy még mindig vannak, akik a régi oltár lebontása miatt zúgolódnak, és nem akarnak megnyugodni. Álláspontjuk nevetséges. Aki új bútort vesz a szobájához, nem tűri meg a régit, bármilyen szép is volt az. Az átrendezés (az új berendezés) szépsége csak akkor fog érvényesülni, ha az egész templom át lesz rendezve. Hogy a gyerekeitek, unokáitok jól érezzék magukat a templomban, meg kell hoznotok ezt az áldozatot is.*"

1970. aug. 30. „*Sőt, elhangzik a vád, hogy sokan azért nem járnak templomba, mivel tönkretettem, elcsúfítottam azt. A farizeusok és írástudók vádaskodásaival igazolni akarták távolmaradásukat Jézustól. Az itteni vádaskodások is éppen ezt a célt szolgálják: az illetők ezzel igyekeznek igazolni távolmaradásukat a templomtól. […] És az elszomorítóbb még az, hogy templombajárók közül kerülnek ki ezek a hangoskodók. […] ezeknek a hangoskodóknak sikerült a közvéleményt eléggé ellenem fordítani. Sokan örülnének annak, ha el kellene innen mennem. Mivel az a kérés hangzott el, hogy most már ne csináljak semmit sem a templommal, minden maradjon úgy, ahogy van, ha régen jó volt, ezután is jó lesz, okosabbnak látom kívánságtokat megvalósuláshoz segíteni: azon leszek, hogy elkerülhessek innen máshová.*"

1970. szept. 20. „*Mivel több helyről is elhangzott a kívánság, hogy minél előbb pucoljon a pap a faluból […]. A szombathelyi egyházmegyéből távozom. Ugyanis, hogy ez a visszás helyzet kialakulhatott, annak csak részben vagytok okai. Jelentős része van benne a püspök urunknak, aki jóváhagyást ugyan adott a templom átrendezéséhez, de nem adott erkölcsi támogatást.*"[49]

Mindebből egy érdekes jelenség olvasható ki: a II. Vatikáni Zsinat liturgikus rendelkezéseinek bevezetése – amelyeknek egyik fő célja a liturgikus cselekmény és a hívek egymáshoz közelebb vitele, a hívek bevonása a liturgiába – éppen a gyülekezet és a plébános viszonyát rontották meg, s a liturgikus tér drasztikus megváltoztatása a híveket a templomtól való távolmaradásra ösztönözte.[50] Mindez pedig

[49] SzEL HD Eszteregnye, IV. 28. Eszteregnyei Lelkészség iratai, Hirdetések 1969–1970. oldalszám nélkül.

[50] A II. Vatikáni Zsinat különféle reformjai az ország számos pontján váltottak ki ellenérzéseket a hívek körében. Gyakran azokat viszolyogva fogadták, esetenként katolikus identitásukat látták fenyegetve a szerintük szükségtelen módosítások következményeként. Lásd erre példaként SÁGI 2015, 134–135.

végső soron a plébános leváltásához vezetett, az oltárkép pedig a kóruson várta a szebb időket.

A helyzet 2023-ban változott meg: Heiter Robert Gottfried szepetneki plébános[51] újjáépítette az 1960-as évek végén eltávolított oltárt és oltárképet. A régi-új oltár felszentelését Fekete Szabolcs Benedek segédpüspök végezte a templom búcsújának ünnepén.

A 2023-ban újjáépített oltár (forrás: A szerző felvétele)

Kitekintés

A tanulmány elsősorban az eszteregnyei templom 1936. évi renoválását és búcsúját mutatta be. Ennek során láthatóvá vált, hogy Pehm (Mindszenty) József az egyik legsikeresebb kurácia kapcsán zalai biztosként milyen komoly szerepet játszott az alapítás és a megerősödés éveiben. Mennyire fontosnak tekintette a megfelelő lelkész kiválasztását, s Kohl Gyula munkáját folyamatosan nyomon követte.

[51] Időközben Eszteregnye ismételten fília lett, s a szepetneki plébániához csatolták. Az eszteregnyei templom és hitélet történetéhez még kiaknázatlan forrásokat nyújt a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár, ld. pl. az eddigieken kívül: SZEL III. Esperesi kerületek levéltára, 14. Zalai püspöki biztos iratai, SZEL IV. 134. Szepetneki Plébánia iratai.

Többször ellátogatott az általa megálmodott kuráciára, hol meglepetésszerűen, hol pedig ünnepi körülmények között. A kurácia vitalitásának legszebb példája a templom 50 éves jubileumi ünnepségsorozata volt, melynek során sikerült az épületet kívülről és belülről egyaránt méltó módon felújítani. Ennek során a régi, meglehetősen rosszul sikerült oltárkép helyére új alkotás került. A jubileumi búcsút Pehm vezette, s elismerően nyilatkozott az elért eredményekről.

A templom a későbbiekben több átalakításon is átesett. Az 1960-as évek végén a II: Vatikáni Zsinat liturgikus reformjaira hivatkozva eltávolították a Pehm által felszentelt oltárképet, ami komoly feszültséget okozott a plébános és az egyházközség tagjai között. Az eszteregnyei hívek napjainkig sem tudtak megbarátkozni az új, sgraffito alkotással, s végül 2023-ban, a templom búcsújára új felépítménnyel visszakerült az 1936-os oltárkép.

Mindezek fényében elmondható, hogy – bár elhelyezése idejében még nem ismerték e sokszínű kapcsolatot – a legjobb választásnak bizonyult elhelyezni Pehm (Mindszenty) József arcképét az eszteregnyei templom üvegablakára.

A Mindszenty Józsefet ábrázoló, 2006-ban készült üvegablak (forrás: A szerző felvétele)

MELLÉKLET

I.
Részlet a Kohl Gyula lelkész által
1936. szept. 6-án előadott a lelkipásztori beszámolóból
SzEL HD 321–327. – orig.

Pro memoria!
1886 † 1936
Dicsőség Istennek.

Ez a felirat ékesítette a jubileumi búcsú díszkapuját. Igen, dicsőség és hála Istennek, hogy megengedte érni ezt a napot. Régi és forró vágyakozásunk teljesedett be a jubileumi napon. A készülődést a nagy napra idejében, másfél esztendővel ezelőtt megkezdtük. Jó is volt idejében hozzáfogni a dologhoz, mert Dávid király szerint nagy dolog Istennek templomot építeni. És mi most már tapasztalásból elmondhatjuk, hogy nagy dolog egy templom külső és belső megújítása is. Dávid király csak készülődött a jeruzsálemi templom megépítésére, de annak befejezését, ünnepélyes fölszentelését nem érhette meg. Ez a kegyelem fiának, Salamonnak jutott osztályrészül. Közöttünk is voltak, kik csak készülődtek a templom nagy búcsújára, de azt itt a földön már nem érhették meg. Legyen áldott emlékük! Mi, kik megérhettük a nagy napot, nemcsak a készülődésben, tervezésben vehettünk részt, hanem a nagy munka végrehajtásában és annak ünnepélyes, felejthetetlen jubileumi befejezésében is. És most a Szentlélek Isten fölvilágosítása mellett adjunk számot a befejezett munkáról.

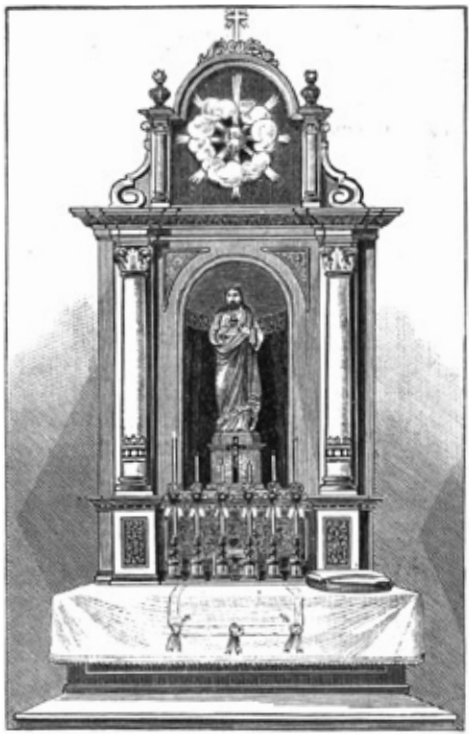

Az 1900-ban felállított Jézus Szíve mellékoltár (forrás: Jézus Szentséges Szíve Hirnöke 1903. 18.)

A templom jubileumának gondolatát maga a Jó Isten adta azon körülményben, hogy 50 esztendővel ezelőtt épült a templomunk. Sokkal kisebb eseményeknek jubileumát is megünneplik.

Nekünk meg kellett ünnepelni a templom fennállásának jubileumát azért is, mert 50 évvel ezelőtt Eszteregnyén még csak kápolna sem volt. A jubileum örömét fokozta azon körülmény is, hogy 8 esztendő óta az eszteregnyei hívek a templom teljes állásában részesültek, miután az önálló lelkészség megszervezésével lehetővé vált itt a legszentebb áldozat naponkénti bemutatása, a szentségek állandó kiszolgálása és az Isten igéjének gyakori hirdetése.

Az eszteregnyei hívek megértették a nagy kincset, mely számukra a templomban elrejtve van, és nem is haboztak örömmel és áldozatkészséggel magukévá tenni a templom 50 éves jubileumának méltó megünneplését. Először az egyházközség, azután a politikai község képviselői fogadták el lelkesedéssel az indítványt, hogy a templom 50 éves jubileuma a templomnak külső és belső restaurálása által tétessék emlékezetessé. A nagy munka végrehajtására megalakult a templom bizottság. […] A templom bizottság tagja alapos tervszerűséggel és példás kitartással közel másfél évig dolgoztak a nagy cél érdekében. Különösen kitűnt köztük ügybuzgalmával Bende István ifjú. A templom bizottság tagjai először fölkeresték a híveket otthonukban és adományokat gyűjtöttek a templomra. A gyűjtés eredménye kb. 650 pengő. A gyűjtés után a szükséges összeg előteremtése céljából a templom bizottság a templom tulajdonosához és fenntartójához fordult. A község képviselőtestülete nagy szótöbbséggel 4000 pengőt szavazott meg a jubileumi templom költségeihez. Azután a nagy tervnek anyagi előfeltételei ekképpen biztosítva lettek, a templom bizottság hozzálátott a terv megvalósításához. A téli idő tanácskozásokban, sok levelezésben és a munkaszerződések megkötésében telt el. A tavasz beálltával meg lehetett a munkálatokat kezdeni. Először a templom külső munkálatai kerültek sorra. Ezeket Bolf Ferenc nagykanizsai kőművesmester vállalta 1700 pengőért. Új színbe öltözött a templom kívülről. Villámhárító került a toronyra. A régi fakeretes ablakok új vaskeretekkel lettek kicserélve. A templom előtti térnek szebbé tétele céljából a kint levő kereszt és Mária szobor arányos elhelyezést nyertek.

A külső munkák befejezése után jún. 22-én megkezdődött a templom belsejének restaurálása. Ezt a munkát Lődör Jenő szombathelyi ipartestületi elnök vállalta 2480 pengőért. Festés 1000 pengőbe, oltármegújítás, aranyozás 480 pengőbe, mellékoltárok újítása 220 pengőbe, a padok restaurálása 150 pengőbe, a szent sír újrafestése 50 pengőbe lett számítva. A munkát ifj. Lődör Jenő, Simon József, Koczor Imre, egy aranyozó és még egy (Pint) festősegéd végezte. Jókedvvel dolgoztak! Megújult a templom egész belseje. A meszelt falak festve lettek. A szemre kellemesen futó, lágy színek és kedves díszítések között szép jelenetek és szentek alakjai ékesítik mostantól kezdve templomunk belsejét. A szentély mennyezetére a főoltár fölé az Isten Bárányának alakja került, aki vére hullásával elveszi a világ bűneit és eltörli lelkünk vétkeit. A hajó első mennyezetén az imádandó teljes Szentháromság látható. Ugyanitt a 4 sarkot a 4 evangelista alakja ékesíti. A hajó második mennyezetén a magyarok Nagyasszonyának szép

ábrázolása látható, 4 sarkon 4 magyar szenttel. A kórus falát az orgona fölött hangszerek ékesítik. A templom északi oldalán a 2 vak ablakba a 2 apostolfejedelemnek alakjai kerültek. Dara Péter és neje, Major Mária 140 pengős adományából megújult a főoltár is és különösen szép ékessége lett a jubileumra készült új oltárkép. Készítette Szalóki Szánthó Géza tapolcai festőművész 600 pengőért. Némiképpen megújultak a mellékoltárok, a padok és a szentsír kápolna is. Mindezzel egyidejűleg több új tárgy beszerzésével is gazdagodott templomunk most került oltárunkra 2 […] angyal. Dara Péter és neje, Major Mária adományából. A mellékoltárokra most került 1–1 új sárgaréz feszület, 2 sárgaréz gyertyatartó és 1 vászontábla készlet. Az oltárok szép és gazdag díszt nyertek az új oltárterítőkben és antipendiumokban. Ezeket az úrinők adományozták. Új oltárszőnyeget is szereztünk. A szépen megújult oltárok előtt szép új öröklámpa ékeskedik, a műkedvelő ifjúság adományából. Megemlítésre méltó, hogy mivel a három szentedényünk: a monstrancia, az áldoztatókehely és a misézőkehely a jubileumra újraaranyoztatott. A jubileumi nagy búcsúra és a nagy ünnepekre szép fehér ministránsruhákat is szereztünk. A saját szerzeményeink mellett külön említést érdemel az a 2 kegyadomány, amelyet a jubileumi búcsúra kaptunk. Az egyik egy zászló: Boldogságos Szűz Mária és Szent Pál apostol képével. Ez a rigyáci grófné adománya. A másik egy fekete köpeny stólával és 2 fekete ministránsruha. Ezeket a budapesti Központi Oltáregyesület küldötte. Adassék tisztelet és hála a kegyes adományokért.

Megújult a jubileumi évben az orgona is. Angster pécsi cég végezte ezt a munkát 542 pengőért. Ez a munka azonban csak búcsú után készült el.

A nagy munka sok áldozatot, erős kitartást követelt. Hála Istennek, ez is megvolt! Nagy tervünk végrehajtása közben néha akadályokkal találkoztunk. De ezen akadályok sohasem voltak akkorák, hogy a hívek áldozatkészsége és hitvallása le ne tudta volna győzni azokat. Lelkipásztori örömmel állapítható meg, hogy a jó hívek nagy áldozattal járultak hozzá az 50 éves jubileumát ünneplő templom restaurálási költségeihez. Míg a templom tulajdonosa és fenntartója: Eszteregnye politikai község 4000 pengőt adott, addig a hívek adománya kb. 2700 pengőt tett ki. Szép összeg! Beszédes bizonysága az eszteregnyei hívek áldozatkészségének, melyet az Isten házának dicsősége és ékessége iránt tanúsítanak. Ebben az összegben benn foglaltatik minden, amit a hívek készpénz, napszám, fuvar és egyéb természetbeni adományok címén áldoztak. Napszámok értéke kb. 1006. A fuvaroké szintén 1006. Tojás (kb. 1200 db) és tej értéke 20 pengő lehetett. Kézimunkák értéke: 230 pengő. A mellékoltárok új sárgaréz feszületeinek árát a Mária Társulat tagjai adták össze. Az egyes hívek áldozatadományai között természetesen nagy különbségek vannak. Legtöbbet adományozott Dara Péter és neje, Major Mária. […] Örüljünk annak, hogy a templomot szentelő püspöki biztos úr részéről nem pirongatás, hanem dicséret érte Eszteregnyét azért, mert az ősök örökségét nem hanyagolta el, ellenkezőleg, megbecsülte.

II.
Részlet egy korabeli tudósításból
Zalamegyei Ujság 19. 1936/ 188. sz. 1.

Az eszteregnyei templomszentelés.

Ötven éve, hogy az addig még templomtalan és akkor még kisközség Eszteregnye megépítette templomát és a templomot ötven évvel ezelőtt éppen augusztus 15- én benedikálták. A templom impozáns volt eddig is és kiemelkedett a zalai falusi templomok közül, most pedig különösen szép, mert a jubileum örömére az idei nyáron kijavíttatták kívül és belül is. A gyenge főoltárkép helyett Szánthó Géza tapolcai festőművész új oltárképet festett Szűz Mária mennybemeneteléről. A képen különösen az apostolok csoportja jó. A templomot belül kifestették, a munkát Lődör Jenő szombathelyi ipartestületi elnök és fia végezték.

Kohl Gyula sírja
a vasszentmihályi temetőben
(forrás: Mesics Károlyné felvétele)

A templom renoválására a nagyközség 4 ezer pengőt adott, az egyházközség pedig 3 ezer pengőt gyűjtött. A templom restaurálása körül sokat dolgozott Kohl Gyula plébános, akinek bevezetése épen 8 éve történt, továbbá Bánfalvi József községi jegyző, Benke Péter községi bíró és a helyreállítás idején meghalt Szilágyi Mihály egyházközségi világi elnök.

A helyreállított templom megszentelése augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján történt ünnepélyes keretek között. A szentelésre Triduummal készültek a plébánia hívei. A nagy munkaidő ellenére is sokan jöttek össze esténként az iskolában, ahol a templomjavítás miatt az esti ájtatosságokat tartották a környékbeli papság közreműködésével.

Nagyboldogasszony napján lovasbandérium és kerékpáros-csapat kísérte a szentelésre érkező vendégeket a községbe, ahol

a díszkapunál a képviselőtestület élén Bánfalvi József községi főjegyző üdvözölte őket. A vendégek között ott volt Batthyány Pálné grófné, aki szép zászlót adományozott a templomnak, továbbá Horváth László becsehelyi körjegyző, Lődör Jenő gazdasági tanácsos, Vukics István törvényhatósági bizottsági tag, a papság, a tanítói kar tagjai stb.

Az üdvözlések után Pehm József apátplébános szentelte meg a templomot, majd pedig a zászlót, amelynek egyik oldalán a Boldogságos Szűz, másik oldalán Szent Pál egyik képe van. Azután az apátplébános szentbeszédet, majd szentmisét mondott papi segédlettel. Ugyanakkor szentmise volt a templomból kiszorult nagyszámú hívősereg számára is.

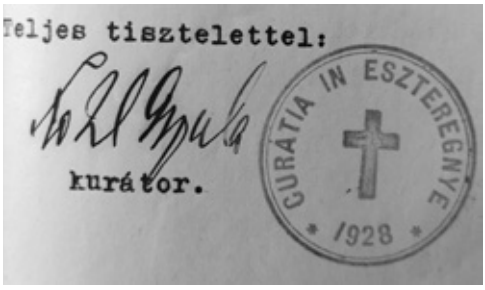

Kohl gyula aláírása és az eszteregnyei kurácia pecsétje
(forrás: SzPI Kohl Gyula levele Pehm Józsefnek, 1934. febr. 20.)

Eszteregnye nagyközség, amely szombaton ezt a szép ünnepséget tartotta, Zala megyének egyik legszerencsésebb közülete, erdőbirtoka tekintetében pedig egyedül áll. Kedvező anyagi helyzete folytán állandóan fejlődik. Nyolc éve szervezte plébániáját, amelyhez 10 kat. hold földet és évi 6 öl tűzifát adott. Pár éve 20 ezer pengő költséggel plébánialakot vett és azt átalakította. Most renoválta templomát s abba toronyórát szerez be. Azonkívül folyik a munka a hősi emlék felállítására, a temetőt rendezik, népfürdőt létesítenek, az utcákat gázvilágítással látják el, fejlesztik a községi gyümölcsöst, továbbá sor kerül az útépítésre. Csupa hasznos fejlődés, amely hozzáértő vezetőkre mutat.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

MNL ZML Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára
SzEL Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár
HD IV. 28. Eszteregnyei Lelkészség iratai (3 láda), Historia Domus
SzPI Szepetneki Plébánia Irattára

KIADOTT FORRÁSOK

BALOGH–BAKÓ 2017 *A Szombathelyi egyházmegye zsinatai*. Szerk. BALOGH Margit – BAKÓ Balázs. Bp., 2017.

HOÓSNÉ–PÁL–RÉTFALVI 2015 *„Mennyekbe fölvett Királyné…". A Mária-tisztelet emlékei a Szombathelyi Egyházmegyében az 1950-51-es felmérés alapján.* Szerk. HOÓSNÉ PÉTERFFY Alexandra – PÁL Ferenc – RÉTFALVI Balázs. Géfin Gyula Kiskönyvtár 3. Szombathely, 2015.

RÉTFALVI–TANGL 2017 *„Az Úr irgalma hogy nem vesztünk el." A Szombathelyi Egyházmegye második világháborús kárjelentései 1944–1948*. Szerk. RÉTFALVI Balázs – TANGL Balázs. Géfin Gyula Kiskönyvtár 4. Szombathely, 2017.

BIBLIOGRÁFIA

BALOGH 2015 BALOGH Margit: *Mindszenty József (1892–1975)*. I. Bp., 2015.

BALOGH 2019 BALOGH Margit: *Az Apát úr. Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi évei*. Zalaegerszeg, 2019.

BALOGH 2023 BALOGH Margit: Pehm (Mindszenty) József és Trianon. In: *A magyar katolicizmus és Trianon*. Szerk. SÁGI György. Collectanea Studiorum et Textuum I/5. Bp., 2023. 43–99.

BÉKÁSSY 1903 BÉKÁSSY Jenő: *Zala Vármegye feltámadása Trianon után*. Bp., 1930.

BODRI–MADARÁSZ–ZSADÁNYI 1933 BODRI László – MADARÁSZ Gyula – ZSADÁNYI Oszkár: *Zalavármegye ismertetője*. Sopron, 1933.

GÉFIN 1935 *A szombathelyi egyházmegye története III. 1777–1935*. Szerk. GÉFIN Gyula. Szombathely, 1935.

NÉMETH 2002 NÉMETH János: *Calendarium. A Szombathelyi Egyházmegye elhunyt papjai 1777–2002.* Körmend, 2002.

SÁGI 2015 SÁGI György: Brezanóczy Pál útkeresése Egyház és pártállam között. In: *Katolicizmus Magyarországon a II. Vatikáni Zsinat korában*. Szerk. TÖRÖK József – TUSOR Péter – TÓTH Krisztina. Collectanea Studiorum et Textuum II/1. Bp., 2015. 113–151.

SÁGI 2024 SÁGI György: Historia domusok jelentősége és szerepe a múltban, valamint napjainkban a történeti kutatások számára: általános történeti áttekintés. In: *Honismeret* 52. 2024/2 sz. 62–68.

TÓTH 2015 TÓTH Krisztina: *A szombathelyi egyházmegye története Grősz József egyházkormányzása idején (1936–1944).* Collectanea Studiorum et Textuum I/2. Bp., 2015.